

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БЛІХАРСЬКИЙ РОМАН ІГОРОВИЧ

УДК 070:2](477.83/.86 “1853/1939”(043.3)

**УКРАЇНСЬКА РЕЛІГІЙНА ПРЕСА ГАЛИЧИНИ (1853–1939 рр.):
СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ
ТА ТЕМАТИКО-ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ**

27.00.04 – теорія та історія журналістики

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Запоріжжя – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Науково-дослідному інституті пресознавства Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника.

Науковий керівник – доктор наук із соціальних комунікацій, професор
СНЦАРЧУК Лідія Віталіївна,
Львівська національна наукова бібліотека України
імені В. Стефаника,
заступник генерального директора з наукової роботи,
директор Науково-дослідного інституту пресознавства.

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
САДІВНИЧИЙ Володимир Олексійович,
Сумський державний університет,
доцент кафедри журналістики та філології;

кандидат філологічних наук, доцент
ЯЦЕНКО Андрій Миколайович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
заступник декана з наукової і навчальної роботи
факультету журналістики.

Захист відбудеться «30» квітня 2021 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.127.05 Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «29» березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Белькова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сьогодні, усупереч динамічним процесам, що розвиваються в межах цивілізації, зокрема в її суспільній, політичній, економічній сферах, релігія не є витісненою на периферію інтелектуального та громадсько-політичного простору. Так і в Україні, попри низку деструктивних соціальних проєктів і експериментів, які здійснювались на різних етапах її історії та історії її державності, релігія й надалі є вагомим чинником консолідації суспільства, підґрунтям для його існування, тому й надалі будуть значущі для аудиторії засоби масової комунікації, зокрема преса.

Труднощі у вивченні феномену національної релігійної преси створюють низку епістемологічних пасток, до яких потрапляють науковці, коли намагаються детально розглянути об'єкт дослідження. Проблемним є саме поняття «українська релігійна преса», специфіка якого вимагає формувати між його компонентами ієрархію сенсів, а також позбавляє дослідників унітарності підходу у справі його вивчення. Оскільки релігія виходить за межі досвідного пізнання і їй притаманна власна концепція часу та історії, а релігійні системи, що характеризуються як світові, мають ще й тенденцію до універсалізму, то надмірна увага до контексту як історичного тла, на якому відбувалося становлення об'єкта цього дослідження, створює ризик побудови хибних закономірностей, заснованих на односторонніх причинно-наслідкових зв'язках.

Пошуками співвідношень між складними й багатограними категоріями релігії та політики, які знаходять своє вираження в предметі дослідження, вивченням законів їхньої непростой взаємодії, дилеми примату духовної влади над світською чи навпаки займається не одне покоління мислителів та дослідників від античності до сьогодення. ХІХ ст. – перша третина ХХ ст. – період на зламі епох, коли світоглядні позиції, сформовані в період Нового часу, остаточно знаходили своє вкорінення в більшості сфер життя цивілізації. У політичному та культурно-історичному сенсі це означало утвердження цінностей Західної цивілізації. Релігійна картина світу активно витіснялась науковою, а модель соціуму, притаманна періоду Високого Середньовіччя, поступилася постулатам побудови громадянського суспільства, згідно з якими носій політичного – це декларований громадянин, а не представник дворянства чи духівництва.

Щодо Галичини на межі ХІХ і ХХ ст. варто зазначити, що роль, яку відіграло духівництво під час консолідації українського соціуму навколо національних ідеалів, була вирішальною, оскільки завдяки активності інтелектуальної еліти, яка тоді значною мірою складалась із представників духовних санів, імпульс політичного пробудження українців набув певного оформленого вигляду.

Представники духівництва, які організовували та видавали релігійні часописи, завжди були впливовим елементом еліти українського суспільства.

Вони не тільки творили в царині теології, а й виявляли себе в галузі гуманітарних, природничих наук, мистецтві, брали активну участь у низці ключових суспільних і політичних ініціатив. Вивчення їхнього досвіду у справі видавництва релігійної періодики та журналістики дає змогу розкрити нові грані розуміння явищ епохи, в якій вони творили.

Релігійна преса Галичини – це невід’ємна складова української журналістики, яка водночас є документальним свідченням причетності нації до багатовікової традиції прояву релігійності людської спільноти, де мають місце прояви національного колориту в способі сприйняття та інтерпретації принципів і догматів віросповідань.

Релігійні часописи галицьких українців періоду Австро-Угорської імперії та Польської Республіки досі не були об’єктом окремого комплексного дослідження. Стан розробленості проблематики, пов’язаної з вивченням цих періодичних видань, дає змогу зробити висновок, що ця тема розкрита фрагментарно. Разом із проблемою написання достеменної та цільної історії української журналістики важливим також є ґрунтовне вивчення різних етапів її розвитку й культурно-територіальної гетерогенності та, зокрема, дослідження структури, типології й особливостей функціонування комплексу видань релігійного спрямування, які виходили на теренах Галичини впродовж другої половини ХІХ ст. – першої третини ХХ ст., що є невід’ємним компонентом поліаспектної палітри надбань українського пресовидання.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблематика дисертації пов’язана з науковими темами Науково-дослідного інституту пресознавства Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: «Періодика другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. на українських землях: бібліографічні, функціонально-типологічні, біографічні компоненти» (державний реєстраційний номер 0113U006489), «Українська преса першої чверті ХХ ст.: репертуар, бібліографічні виміри, комунікаційне середовище» (державний реєстраційний номер 0116U008302), «Українська преса 1920–1930-х рр.: типологічні моделі, інформаційні можливості, журналістські спільноти» (державний реєстраційний номер 0120U101191), одним із виконавців яких є здобувач.

Мета і завдання дослідження. *Мета дослідження* – визначити й схарактеризувати структурно-функціональні та тематико-типологічні аспекти української релігійної преси Галичини 1853–1939 рр.

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

– з’ясувати стан розкриття проблеми в українській історіографії, узагальнивши досвід наукового вивчення становлення й розвитку української релігійної преси в Галичині;

– розкрити теоретичні засади дослідження історії релігійної преси другої половини ХІХ ст. – першої третини ХХ ст. та визначити підходи до її типологізації;

– виявити передумови започаткування, функціонування та розвитку української релігійної преси в Галичині в умовах Австро-Угорської імперії, виділивши її типологічні ознаки;

– визначити й схарактеризувати функції та змістове наповнення релігійних часописів для широкого кола читачів, спеціалізованих пресових видань для служителів Церкви, теологічних пресодруків, що розвивалися впродовж 1853–1918 рр., визначити базове коло їх редакторів та видавців;

– розкрити специфіку заснування, розвитку й функціонування пресодруків для аудиторії різних конфесій (греко-католики, протестанти, православні) в умовах Польської Республіки, виявити типологічні особливості формування релігійної преси в цей історичний період;

– визначити й схарактеризувати функції релігійної преси в міжвоєнні роки, виявити й окреслити проблемно-тематичні домінанти часописів для мирян, для служителів Церкви, для богословів, з'ясувати роль цього типу преси в адаптуванні модерних сцієнтичних віянь до духовної моделі світобачення галицького українства.

Об'єкт дослідження – українська релігійна преса Галичини другої половини ХІХ ст. – першої третини ХХ ст.

Предмет дослідження – структурно-функціональні та тематико-типологічні аспекти української релігійної преси Галичини 1853–1939 рр.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від 1853 р. (час заснування першого релігійного часопису на теренах Галичини «Поученія Церковныя») до 1939 р., коли внаслідок радянської анексії західноукраїнських земель на території Галичини припинено вихід усіх пресодруків, зокрема й релігійних.

Територіальні межі дослідження охоплюють історичний регіон Західної України – Галичину (сучасні Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська області України та м. Перемишль (тепер – Республіка Польща)), яка в окреслений період із певними територіальними змінами входила до складу різних державних утворень, а саме: Австрійської імперії (1804–1867 рр.), Австро-Угорської імперії (1867–1918 рр.), Польської Республіки (1919–1939 рр.).

Емпіричну базу дослідження становлять річники часописів релігійного спрямування: «Богословія» (1923–1939, 1943), «Вістникъ Перемыскои Епархіи» (1889–1918), «Добрий Пастир» (1931–1939), «Дяківські Відомости» (1925–1933), «Записки Чина св. Василя Великого» (1924–1935), «Книжочка Миссійна» (1890–1911), «Мета» (1931–1939), «Місіонар» (1897–1918, 1920–1944), «Нива» (1904–1914, 1916–1918, 1920–1939), «Нова Зоря» (1926–1939), «Поученія Церковныя» (1853–1854), «Рускій Сіонъ» (1871–1880, 1883–1885), а також іще 63 пресодруки окресленої тематики.

Методи дослідження. Методологічною базою дисертації обрано макрорівневий підхід структурного функціоналізму, в основу якого покладено

вивчення соціуму як цілісної структурованої сутності та з допомогою якого визначено основну функцію релігійної преси Галичини й розкрито суть цього феномену. Для уніфікації, систематизації та розрізнення масиву релігійної періодики Галичини (враховуючи типологічні особливості, а також регіональні, темпоральні обставини, в яких зароджувалася та функціонувала галицька релігійна преса) застосовано поєднання таких видів аналізу, як: *системно-хронікальний* (для побудови лінійної схеми тяглості періодичних видань); *історико-описовий* (для з'ясування та моделювання визначальних факторів, що зумовлювали виникнення й функціонування часописів); *проблемно-тематичний, системний та порівняльний* (для класифікації масиву видань відповідно до їхнього цільового призначення та читацької адреси, локалізації їх місцезнаходження в системі релігійної преси Галичини протягом визначеного періоду часу, відображення специфічних відмінних рис їхнього функціонування); *біографічний* (для вивчення важливих для дослідження життєписних фактів щодо ключових фігур в історії релігійної преси Галичини).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше:

– розроблено типологічну схему релігійних часописів у межах двох історичних періодів (Австро-Угорської імперії та Польської Республіки), виділено три основні групи видань за читацьким призначенням (преса для мирян, для духовенства та богословська періодика);

– з'ясовано, що за часів Австро-Угорської імперії (1853–1918 рр.) домінантами преси для вірян були інтеграція та протекція християнських цінностей як чинників солідаризації спільноти віруючих українців-галичан, плекання світогляду віруючої людини; для духовенства – визначення його національного й культурного позиціонування, формування та реалізація актуальної моделі пастирського служіння в культурних і суспільно-політичних реаліях того часу; богословської – закладання підвалин подальшого становлення богословської науки, вільної від політичних, економічних та гостросоціальних тем;

– встановлено, що за часів Польської Республіки (1919–1939 рр.) преса для вірян поповнилася протестантськими виданнями з провідною ідеєю сприяння реалізації віруючою людиною свого покликання в житті без посередництва духовенства (лише на основі етики та повсякденної праці); пресі для духовенства було властиве постійне коригування проблемно-тематичних напрямів публікацій як джерела для проповідницької, катехитичної й освітньої праці священників; богословська періодика, домінантами якої були фондування автентичної теологічної наукової школи в єдиному руслі загальнохристиянської наукової богословської традиції, вирізнялася розробкою власних методів пізнання (феноменологічного, історичного, психологічного, раціоналістично-критичного), а також теїстично-спекулятивним підходом, представники якого обстоювали об'єктивність релігії;

– виявлено видавничі проєкти галицької релігійної періодики, призначеної для вірян, в яких у період Австро-Угорської імперії та Польської Республіки успішно реалізовувались пресовидавничі стратегіями віднаходження ресурсів для налагодження й забезпечення тривалого функціонування часописів;

удосконалено:

– теоретико-методологічні підходи до вивчення історії виникнення та функціонування української преси загалом і комплексу видань релігійного спрямування, що виходили на теренах Галичини, зокрема, шляхом виявлення призначення, аналізу функції, моделювання системи статичних і динамічних взаємозалежностей компонентів історичних пресовидавничих проєктів релігійного спрямування;

– комплексний підхід до вивчення релігійної преси Галичини як цілісного феномену українського журналістського процесу ХХ ст., що полягає в реєстрації та поетапній аналітиці основних і супутніх типоформувальних ознак часописів у поєднанні з перманентною контекстуалізацією отриманих даних;

набуло подальшого розвитку:

– застосування міждисциплінарних підходів у дослідженні соціокомунікаційних феноменів та історії пресової журналістики, як-от: поєднання теоретико-журналістського, історичного й соціологічного тематико-сміслових блоків для повноти моделювання та розкриття сутності розглядуваного медійного явища;

– дослідження процесів становлення та функціонування релігійної преси в полікомпонентній структурі соціуму, що полягає в автентизації цільового призначення періодичних видань, трактованих як інструмент ретрансляції системи цінностей суспільного організму.

Практичне значення одержаних результатів полягає в такому:

– у науково-практичній площині – репрезентовані в роботі теоретичні положення, методологічний інструментарій та фактологічна база можуть стати основою й зразком для подальших ґрунтовних досліджень світоглядної журналістики минулого та сьогодення;

– у практичній діяльності – результати дослідження можуть стати методичним матеріалом для реалізації нових і провадження чинних журналістських релігійних проєктів в Україні, а також джерелом інформації для сучасних служителів Церкви;

– у навчальному процесі – отримані теоретичні й практичні результати дослідження можна використати при укладанні освітніх програм для закладів вищої освіти, розробці лекційних занять з історії журналістики, теорії та історії релігійної журналістики, теорії та історії соціальних комунікацій і, наприклад, спеціалізованого курсу «Українська релігійна преса Галичини ХІХ–ХХ ст.». Результати дослідження використано як матеріали до низки навчальних курсів для підготовки фахівців за спеціальністю 061 «Журналістика» у Львівському

національному університеті імені Івана Франка (довідка про впровадження № 123/ж від 25.11.2020), Українській академії друкарства (довідка про впровадження № 64-10/492 від 17.09.2020), Національному університеті «Львівська політехніка» (довідка про впровадження від 07.09.2020).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки й рекомендації, які винесені на захист, одержано автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на всеукраїнських, міжнародних наукових і науково-практичних конференціях: щорічній звітній науково-практичній конференції «Пресознавство як компонент соціокультурних досліджень» (м. Львів, 2015, 2016, 2017, 2019, 2020 рр.); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Українська періодика: історія і сучасність» (м. Львів, 2018 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Dynamics of the development of world science» (м. Ванкувер, Канада, 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціальні комунікації: інструменти, технологія і практика» (м. Запоріжжя, 2020 р.).

Публікації. Основні положення й результати дослідження відображено у 12 публікаціях, з яких: 8 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – стаття в зарубіжному науковому виданні, 3 – матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації – 229 сторінок, із яких основного тексту – 180 сторінок. Список використаних джерел містить 291 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження; простежено зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт та предмет, хронологічні й територіальні межі дослідження; розкрито наукову новизну роботи та практичне значення одержаних результатів; вказано особистий внесок здобувача й апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** – «*Релігійна преса як об'єкт дослідження*» – розглянуто стан наукового вивчення феномену та історії релігійної преси Галичини в українському журналістикознавстві від минулого до сьогодення; запропоновано концептуальну модель та тематико-типологічну схему для атрибуції досліджуваних часописів.

У **підрозділі 1.1 «Історіографія проблеми»** окреслено етапи історіографії української періодики, проаналізовано стан наукового розроблення титульної теми в межах українського журналістикознавства.

Загальна історія української журналістики репрезентована у працях В. Дмитрука, А. Животка, В. Ігнатієнка, І. Кревецького, М. Мартинюка,

В. Міяковського, М. Федченка. Активно продовжили й значно поглибили ці журналістикознавчі студії науковці нової доби: А. Бессараб, Ю. Бідзіля, О. Богуславський, Т. Гиріна, В. Здоровега, В. Ковпак, С. Кость, І. Крупський, В. Лизанчук, М. Нечиталюк, Л. Пономаренко, Н. Поплавська, В. Різун, М. Романюк, В. Садівничий, Н. Сидоренко, Л. Сніцарчук, Ю. Шаповал, А. Яценко та інші. Історію української періодики Галичини досліджували М. Галушко, О. Дроздовська, Н. Кулеша, Є. Місило, З. Наконечна, О. Середа та інші. Певні аспекти історії функціонування галицької релігійної преси розкрито в розвідках А. Бойко, О. Вей, М. Комариці, І. Крупського, М. Процик, І. Скленара, О. Терещук та ін.

З'ясовано, що в жодному з досліджень, які були здійснені впродовж XIX–XXI ст., зокрема в період державної незалежності України, видання релігійного спрямування Галичини 1853–1939 рр. не трактували як цілісний об'єкт і поліаспектний феномен української журналістики та соціокомунікативістики.

У підрозділі 1.2 *«Наукові принципи та методи дослідження»* охарактеризовано теоретичні моделі й систему наукових методів, за допомогою яких стало можливим ефективно розкриття функціональної специфіки релігійної періодики.

На загальнонауковому методологічному рівні робота здійснена згідно з аналітико-синтетичним (вивчення проблематики та узагальнення вже існуючих знань) і системно-структурним аналізом (виокремлення об'єкта дослідження як системної цілісності з притаманною сукупністю взаємопов'язаних елементів); на конкретно-науковому рівні застосовано структурно-функціональний теоретичний підхід (комплексне вивчення системи релігійної преси Галичини та її функціональної ролі у структурі тогочасного соціуму) і тематико-типологічний аналіз (вивчення базових генетичних, функціональних ознак релігійних періодичних видань Галичини).

У **другому розділі** – *«Релігійна преса періоду Австро-Угорської імперії: зачин, етос та формація»* – розглянуто передумови створення й становлення української релігійної преси Галичини у 1853–1918 рр.; класифіковано часописи за читацькою адресою.

У підрозділі 2.1 *«Особливості започаткування»* окреслено суспільно-політичні обставини, в яких відбувалося зародження українського релігійного пресовидання на теренах Галичини австро-угорського періоду.

З'ясовано, що виникнення феномену української релігійної преси відбувалося в умовах етноконфесійної сегментованості галицького суспільства, сприятливої політики австрійського уряду, що уможливило формування соціокультурного образу української ідентичності, невід'ємним аспектом якої була мова. Необхідність доносити до пасторів та парафіян слова християнського вчення зрозумілою їм рідною мовою спонукала представників українського духовенства взятися за релігійне пресовидання.

Упродовж 1853–1918 рр. у Галичині було засновано й функціонувало 30 часописів релігійного спрямування, які за цільовим призначенням, тематикою змісту, читацькою адресою поділено на три категорії: преса для мирян, преса для служителів Церкви, преса для богословів.

У підрозділі 2.2 «Преса для мирян: інформаційна платформа парафіяльно-громадської диференціації» визначено, що ідея започаткувати релігійне періодичне видання для широких кіл читачів-вірян була вдало реалізована в таких пресових проєктах, як: «Кирилль и Методій», «Книжочка Миссійна», «Місіонар», «Посланникъ», «Слово Боже», «Християнський Голось» тощо. Історично першим часописом з окресленої групи видань був додаток до «Зорі Галицької» «Поученія Церковныя», засобом якого видавці популяризували політичну програму та культурницькі погляди Головної Руської Ради.

Тематичний діапазон публікацій та риторика авторів преси для мирян були спрямовані, насамперед, на формування гармонійного, несуперечливого світогляду віруючої людини в умовах тогочасного галицького суспільства, інтегруючи релігійну форму світосприйняття в актуальну суспільно-політичну дійсність.

У підрозділі 2.3 «Часописи для духовенства: амвон на шпальтах та путівник пастора» розкрито специфіку спеціалізованої релігійної преси, розрахованої на вмотивованих читачів – фахових працівників Церкви.

Ця група видань була покликана викристалізувати власне бачення національної та культурної самобутності українців-галичан, адже ця дражлива тема часто спричиняла виникнення суперечливих суспільно-політичних течій. Появу релігійних часописів, адресованих насамперед священникам, потрактовано як спробу нівелювати та мінімізувати світоглядну дезорієнтацію галицького духовенства. Ця функція була покладена, зокрема, на такі часописи, як: «Душпастирьъ», «Дяківській Гласъ», «Нива», «Прапоръ», «Рускій Сіонъ» тощо.

Визначено, що тематичний і жанровий спектри публікацій часописів для служителів Церкви вирізнялися гомогенністю, порушувані на сторінках цих пресодруків типові теми стосувалися питань богословського характеру, апологетики, катехитики, літургії, біблеїстики, історії Церкви та християнства.

Серед дієцезальних, єпархіальних церковних друкованих органів на особливу увагу заслуговують «Вістникъ Перемыскои Епархіи», «Вістник Станиславівскои Епархіи», «Львівско-Архієпархіальні Відомости». Основа їх змістового наповнення – офіційні консисторські повідомлення, що були необхідні для ознайомлення всім духівникам єпархій та стосувалися поточної службової інформації про церковне життя та окремі парафії.

У підрозділі 2.4 «Богословська періодика: концепт і практика» проаналізовано групу часописів богословського спрямування, а саме: «Богословській Альманахъ», «Богословській Вістникъ», «Католицький Всхід»,

«Катехитичний Місячник». Завдяки вивченню їх змістового наповнення вдалося встановити, що в досліджуваній період концепція богословського наукового часопису ще перебувала у процесі свого становлення. Водночас підкреслено, що це були вдалі пресовидавничі ініціативи, які стали основою для подальшого розвитку богословської наукової періодики на теренах Галичини.

У **третьому розділі** – *«Релігійна преса періоду Польської Республіки: антезис функціонування на зламі часу»* – визначено особливості функціонування комплексу релігійної періодики 1920–1930-х рр., розглянуто її ідейно-тематичні домінанти. У цей період побачили світ 50 пресодруків.

У *підрозділі 3.1 «Преса для мирян: агент сакрального в проєкті соціобуття»* розкрито програмні засади та динаміку розвитку видань для світських осіб. Визначено, що саме цей етап історії релігійної періодики Галичини був найсприятливішим для започаткування та поступу значної кількості пресодруків релігійної тематики. Серед часописів, які вийшли в цей час: «Зарваниця», «Євхаристійне Лицарство Дітей», «Ідім слідами св. Священномученика Йосафата», «Католицька Акція», «Лицарство Богородиці», «Мета», «Нова Зоря», «Правда», «Проміньчик Сонця Любови», «Христос – наша сила», «Ясна Путь» тощо. Водночас продовжили своє існування видання, започатковані в період Австро-Угорщини. Серед них найтривалішим і найуспішнішим був журнал «Місіонар».

Значна частина пресодруків цієї групи виходила під егідою Греко-католицької церкви, і вони були друкованими органами релігійних організацій та товариств – Української християнської організації, Українського католицького союзу, Генерального інституту Католицької Акції, Марійського товариства. Водночас характерною рисою цього періоду був стрімкий розвиток преси українських протестантських спільнот, репрезентованих часописами «Віра і Наука», «Євангелист», «На Провесні», «Недільна Шкілка», «Новий Світ», «Післанець Правди», «Приятель Дітей», «Прозри!», «Сіач», «Стяг», «Українська Реформація».

У *підрозділі 3.2 «Часописи для служителів Церкви: реактор приватної думки та осередок ідейно-світоглядної артикуляції галицького духівника»* розкрито особливості функціонування спеціалізованих церковних видань – і тих, що довели власну своєчасність ще з часів Австро-Угорщини, і тих, що лише починали свій шлях на нестійкому медіаринку Галичини під польським пануванням. Видавці новостворених часописів «Сівач» та «На Глибінь» докладали чимало зусиль для налагодження сталого забезпечення галицьких священників необхідним для їхнього служіння матеріалом. Ці друковані органи надавали вмотивованому читачеві необхідну інформацію та методичний інструментарій для написання власних проповідей, сприяли творенню індивідуального проповідницького стилю, пропонували спектр суспільно значущих тем. Окреслено проблемно-тематичне поле публікацій, засобом яких автори-священнослужителі намагалися пояснити суть християнського віровчення та примирити з ним ідеологічні й аксіологічні концепти сучасності.

У період Польської Республіки стрімко розвивалася громадська, просвітницька та видавнича діяльність дяківських організацій, передумови якої були закладені ще наприкінці минулого століття. Зокрема, були започатковані та успішно видавалися часописи «Голос Дяків», «Дяківський Прапор», «Дяківський Шлях» тощо, з допомогою яких видавці намагалися підняти соціальний статус, поліпшити матеріальний стан та підвищити рівень освіти галицьких дяків, відновити церковну співочу традицію.

У підрозділі 3.3 «Богословська періодика: інструмент інтеграції наукових теологічних студій у модерну добу» розкрито обставини заснування та поступу богословських наукових часописів «Богословія», «Добрий Пастир» і «Записки Чину св. Василя Великого», досліджено їх роль у справі зародження та розвитку теологічних наукових студій у Галичині.

Поява наукових богословських часописів була продиктована недоступністю для духівників та семінаристів спеціальної теологічної літератури, що видавалась за межами Галичини, і бажанням зробити свій внесок у розвиток християнської богословської науки.

Автори окреслених часописів фахово досліджували теми богословського спрямування й не оминали своєю увагою найактуальніших здобутків тогочасної природничої та гуманітарної науки, а також аргументували несуперечність між сциєнтичним баченням світу і релігійною світоглядною моделлю.

ВИСНОВКИ

У дисертації розкрито особливості функціонування та розвитку української преси релігійного спрямування в Галичині другої половини ХІХ ст. – першої третини ХХ ст. Реалізація мети дослідження й виконання поставлених завдань дали змогу дійти таких висновків.

1. Вивчення історіографії української релігійної преси Галичини 1853–1939 рр. засвідчило, що загалом проблематика дослідження потрапляла до фокусу уваги пресознавців, істориків, культурологів, етнологів, філологів, теологів. Значне зростання інтенсивності поповнення історіографії науковими працями, присвяченими історії та сучасності української релігійної преси й журналістики, розпочалося в часи незалежності.

Огляд праць, опублікованих упродовж останнього тридцятиріччя, засвідчив, що рівень розробленості питань історії та функціонування релігійної періодики Галичини має фрагментарний характер. Науковці переважно аналізували ці видання в межах загальноукраїнських або ж регіональних історико-бібліографічних досліджень, де зафіксовано вихідні дані й тематичні аспекти окремих досліджуваних газет і журналів. Автори деяких наукових розвідок розглядали релігійні часописи як сегмент моноконфесійної преси.

Досліджувана преса була важливим джерелом для вивчення історії української державності, культури, Церкви, філософії, теології, просопографії.

Однак досі не розроблено єдиного підходу до вивчення релігійної періодики як цільного феномену, якому притаманні специфічні закономірності розвитку та який перебуває в перманентній функціональній взаємодії з іншими соціальними інституціями, впливає на них та відіграє певну роль у загальній структурі суспільства.

Актуальний стан історіографії української релігійної преси Галичини 1853–1939 рр. засвідчує необхідність систематизації, розроблення теоретико-методологічного підходу до аналізу та уніфікації інформації з метою розкриття передумов виникнення, етапів становлення й функціонування релігійних пресодруків другої половини XIX ст. – першої третини XX ст., їх тематико-типологічної класифікації.

2. Дослідження релігійної преси Галичини другої половини XIX ст. – першої третини XX ст. як полікомпонентного об'єкта реалізовано з дотриманням принципів об'єктивності, історизму, достовірності та комплексності.

На загальнонауковому методологічному рівні робота здійснена згідно з аналітико-синтетичним (вивчення проблематики та узагальнення вже існуючих знань) і системно-структурним (виокремлення об'єкта дослідження як системної цілісності з притаманною сукупністю взаємопов'язаних елементів) аналізом. На конкретно-науковому рівні застосовано структурно-функціональний теоретичний підхід (комплексне вивчення системи релігійної преси Галичини та її функціональної ролі у структурі тогочасного соціуму) і тематико-типологічний аналіз (розкриття базових генетичних та функціональних ознак галицьких релігійних періодичних видань). Проміжні завдання виконано з використанням конкретного методологічного інструментарію, який дав можливість якнайповніше визначити специфіку й особливості функціонування досліджуваних часописів. Головну увагу приділено таким спеціальним науковим методам, як системно-хронікальний, історико-описовий, проблемно-тематичний, біографічний.

Оскільки на характер виникнення, становлення та функціонування релігійної преси впливали розрізнені суспільно-політичні, урядово-адміністративні, економічні обставини, що склалися в Австро-Угорській імперії та Польській Республіці, до яких входила в досліджуваний період Галичина, згідно із цим історико-темпоральним принципом масив видань було розділено на два блоки: релігійна преса періоду Австро-Угорської імперії та релігійна преса періоду Польської Республіки.

Для повноти осмислення й широкого вивчення специфіки функціонування пресових видань виділено три їхні основні типи (преса для мирян, служителів Церкви та богословів), сформульовані за ознакою читацького призначення. Орієнтація на читацьку аудиторію значною мірою визначає тематичне спрямування пресодруку, актуалізує важливу з позицій релігійного напрямку інформацію.

Запропоновано визначення релігійної преси як комплексу періодичних друкованих засобів масової інформації, які презентують специфічний

релігійний спосіб сприйняття дійсності та є інструментом поширення відповідних релігійним устоям світоглядних орієнтирів, етичних цінностей, а також моделей персональної ідентичності й соціальної консолідації, концепції яких формуються в межах віровчень та впроваджуються в міжособистісних взаєминах релігійних груп, інтереси яких обстоюють ці видання.

Із масиву галицьких релігійних пресодруків диференційовано пресу для мирян. Це видання, що повідомляють актуальну інформацію з релігійного життя широкого кола читацької аудиторії, внутрішня єдність якої визначалася приналежністю до віросповідання, незалежно від інтенсивності їхнього залучення до релігійного культу та роду світських занять, а також у складі якої не було осіб, які перебували у статусі служителів цього культу. Оскільки серед розглянутих видань не зафіксовано жодного часопису екуменічного спрямування, важливою є також конфесійна приналежність читачів, серед яких вирізняють греко-католиків, протестантів та православних.

До преси для служителів Церкви належать часописи, що надають фахову інформацію для осіб, які в межах релігійної системи наділені чітко визначеними ролями та статусом і виконують функції, що забезпечують стале існування спільноти вірян.

«Преса для богословів» – друковані засоби поширення фахової теологічної системи знань, на сторінках яких вміщувалися тексти розвідок із дисциплін, які становлять комплекс богословських наук, а саме: догматика, апологетика, історія Церкви, канонічне право, літургіка, церковна археологія тощо.

Саме ці поняття є ключовими при визначенні типів релігійних пресодруків, що виходили на теренах Галичини впродовж 1853–1939 рр., оскільки цільове призначення – одна з основних характеристик преси, яка детермінує мету та програмні засади видання.

3. Поява української релігійної періодики була зумовлена суспільно-політичною ситуацією, в якій перебувала Галичина періоду Австро-Угорської імперії. Насамперед, лояльна політика Франца Йосифа I щодо культурного самовизначення народів уможливила зміцнення національної самосвідомості галицької української інтелігенції, основою якої в XIX ст. були представники духовенства. Зі зростанням етноконфесійної сегментації галицького суспільства представники саме духовного стану греко-католицької громади напрацьовували необхідну культурну та інтелектуальну базу, яка б становила основу для побудови самобутньої ідентичності українців та формування плану культурно-освітньої програми просвіти українського населення й моделей її реалізації в тогочасних реаліях. Разом із розбудовою системи культурно-освітніх закладів важливим чинником, який репрезентував українську спільноту як повноцінну соціокультурну єдність, була уніфікація та стандартизація літературної мови, а також функціонування власної релігійної преси, яка б поширювала актуальну інформацію релігійного характеру в доступній для парафіян формі. Ініціатором

першої спроби створити релігійно-церковний часопис у 1843 р. під назвою «Бібліотека Бесід Духовних» був о. Й. Левицький, який мав на меті вміщувати тексти проповідей зрозумілою для читачів мовою.

Однак цей пресовий проєкт не був реалізований, причиною чого стала обережна політика львівського митрополита М. Левицького, який намагався не допускати спроб об'єднання греко-католицького духовенства на підставі етнонаціональної приналежності та утворення організованого руху, що, на його думку, могло б призвести до конфронтації з представниками інших етноконфесійних спільнот Галичини. Справу заснування «Бібліотеки Бесід Духовних» він розцінив як політичний жест і можливість консолідації українського кліру. Тож імовірність того, що першим українським часописом на теренах Галичини могло стати видання суто релігійного спрямування, вказує на питому релігійність галичан.

Першим релігійним часописом у Галичині були «Поученія Церковныя», що у 1853–1854 рр. виходив як додаток до суспільно-політичної газети «Зоря Галицка». Тематична канва «Поученій Церковных», включно з викладом християнського віровчення, демонструвала те, що часопис призначався для широких читацьких мас. У ньому реалізувалась ідея о. Й. Левицького засобом періодичного видання регулярно надавати читачам-мирянам необхідну інформацію для розбудови повсякденного життя згідно з християнським віровченням. Видавці підбирали тематику публікацій таким чином, щоб формувати у своїх читачів світобачення, яке б не було дезактуалізованим у тогочасній суспільно-політичній та культурній дійсності.

Ідея започаткування релігійних пресодруків для різних верств населення реалізувалась в низці вдалих видавничих ініціатив. Загалом упродовж 1853–1918 рр. у Галичині було засновано та функціонувало 30 газет і журналів релігійного спрямування. Серед цієї сукупності пресодруків: 14 – для вірян, 12 – для служителів Церкви, 4 – для богословів.

4. Українську релігійну пресу Галичини другої половини ХІХ ст. – першої третини ХХ ст. за читацьким призначенням поділено на три основні групи:

- періодика для мирян, що мала на меті подавати картину тогочасного релігійного життя, сприяти формуванню в читачів гармонійних духовних цінностей відповідно до засад віруючої людини;

- часописи для служителів Церкви, що виходили під егідою Греко-католицької церкви та були класифіковані у дві підгрупи: дієцезіальні, єпархіальні офіціози, змістове наповнення яких – консисторські службові повідомлення про життя Церкви, обов'язкові для прочитання її служителями; та часописи як рупори світоглядних позицій їхніх засновників (окремі особи з числа духовенства), що вміщували необхідні для служіння матеріали з питань богослов'я, апологетики, катехитики, літургії, біблеїстики, історії Церкви; станові газети та журнали дяків, які намагалися обстоювати власні суспільні та економічні права і сприяти загальному культурному просвітництву галицьких дяків;

– преса для богословів, що була інтелектуальною складовою українського релігійного руху на межі ХІХ–ХХ ст.; орієнтувалася на підготовленого читача і своїм завданням вбачала поширення теологічних та дотичних до теїстичної релігійної системи знань, обстоювання віросповідних засад.

Релігійна преса австро-угорського періоду згуртувала навколо себе потужні духовні сили української інтелігенції Галичини. Серед її видавців, редакторів варто виокремити імена О. Бачинського, І. Бартошевського, Л. Бобровича, Л. Джулинського, Д. Дорожинського, Й. Комарницького, Т. Кормоша, Г. Костельника, І. Левицького, Я. Левицького, Й. Мільницького, І. Наумовича, Ю. Пелеша, С. Сембратовича, О. Торонського, С. Юрика.

5. У період Польської Республіки відбулися докорінні зміни у сфері розвитку та функціонування української журналістики в Галичині, на що впливала ситуативна правова непевність у перші роки повоєння, стрімке піднесення українського суспільно-політичного руху та перманентне зростання напруженості поміж українцями й поляками. Нелояльне законодавство польського уряду, зокрема щодо преси, безпосередньо впливало на становлення релігійної періодики. Попри те, що до цього типу пресових видань наглядові органи краю мали більш нейтральне ставлення, час від часу конфісковувалися окремі матеріали часописів «Віра і Наука», «Мета», «Нова Зоря», «Правда».

Упродовж міжвоєння було засновано й функціонувало 50 часописів релігійного спрямування, зокрема 36 – для мирян, 11 – для служителів Церкви, 3 – для богословів. Пресові видання для мирян були найчисленнішою групою, в межах якої виокремлено 23 греко-католицьких часописи, 12 – протестантських, 1 – православний. Така численність була зумовлена передусім тим, що в окреслений період більшість віруючих українців-галичан були саме греко-католиками. Враховуючи той факт, що українська Греко-католицька церква, попри візантійську обрядовість, перебуває в євхаристійному спілкуванні з католицькою, неможливо стверджувати, що де-юре греко-католицька преса була репрезентантом української етноконфесійної єдності. Однак де-факто вона була потужним чинником в історії становлення унікальної української християнської духовності.

Новим феноменом у галицькому медіапросторі стала українська релігійна протестантська періодика, яка постала внаслідок того, що після хвилі реєміграції українців із-за океану та впливу протестантських спільнот серед прилеглих до Галичини територій почали виникати осередки, що сповідували реформаторські й протестантські віровчення. Періодичні видання, що їх засновували активні діячі та проповідники цих груп, вміщували важливу інформацію для розбудови життя спільноти й особисто кожного її учасника згідно з ідеалами реформованого християнства та протестантизму. Протестантська релігійна преса адресувалася мирянам. Її видавці й редактори поширювали думку про те, що християнин міг повністю реалізувати своє покликання у світському житті без посередництва духовенства, спираючись на етику, яка визначала поведінку в соціумі, та повсякденну працю пересічних галичан.

Зміст часописів, які видавалися протестантськими організаціями, був політематичним, оскільки кожен аспект життя спільноти та окремого її члена трактувався видавцями як форма релігійного служіння. Тому, крім суто релігійної християнської тематики із чітким акцентом на важливості розвитку україномовного проповідництва, історії протестантського, реформаторського руху та міжконфесійної полеміки, на сторінках протестантських видань висвітлювався широкий спектр громадсько-політичного, соціально-економічного, культурного й освітньо-виховного життя українців у Галичині та поза її межами.

Єдиний православний часопис цього періоду, який також адресований мирянам, видавався під егідою Львівської ставропігії, діяльність якої через історичні обставини на теренах Галичини була вкрай редукована. Це суттєво позначилося на інтенсивності православного пресовидання у краї.

6. У міжвоєнний період представники української світської інтелігенції, які здебільшого були вихідцями із сімей священників, як і українське духовенство, також перебували в пошуках схем консолідації галицького українського суспільства та способу проєктування його політичного майбутнього.

Унаслідок цього виникали антиклерикальні тенденції, набували популярності ідеології секуляризму, лаїцизму, агностицизму, тому Церкві важливо було засобом преси для мирян підтримувати постійний зв'язок із парафіянами, а також не допускати поширення деструктивних для релігії та самої Церкви новочасних настроїв, які потенційно могли торкнутись усіх аспектів життя соціуму – від гуманітарної, політичної та культурної сфер до економіки.

Завдяки часописам, призначеним для служителів Церкви, духовенство намагалося сформувати власну національну та культурну ідентичність, яка б гармонізувалася із християнським віровченням, служінню якому представники цієї соціальної групи присвятили своє життя. Часописи для духівників – це один із важливих інформаційних засобів запобігання світоглядній дезорієнтації служителів Церкви.

Категорія часописів, на сторінках яких фактично не приділяли жодної уваги соціальним, економічним та політичним темам, – це богословські видання. Вони остаточно диференціювалися й повністю сформувалися саме в період Польської Республіки, що пов'язано з розвитком діяльності низки спеціалізованих фахових організацій, як-от Українське богословське наукове товариство, та за активного сприяння духовного проводу Церкви.

Характерною ознакою всіх релігійних пресових проєктів Галичини міжвоєнного періоду було те, що, незалежно від конфесійної приналежності та тематичного спрямування, вони існували завдяки ентузіазму (часто одноосібного) самих видавців і редакторів, які вимушені були динамічно змінювати фінансові та кольпортерські стратегії. Особливо це стосувалося фахової релігійної преси, випуском якої займалися представники духовного стану, що активно проявляли себе в різних сферах суспільно-політичного та

культурного життя. Як частина тодішньої соціальної дійсності, представники духовенства були також і її активними співавторами.

Серед знакових фігур міжвоєнного релігійного пресовидавничого руху – А. Бойчук, П. Борис, М. Гнатишак, О.-М. Годунько, П. Дзедзик, Ю. Дзерович, Л. Жабко-Потапович, М. Каровець, І. Назарко, О. Назарук, Й. Сліпий, Й. Скрутень, Ю. Тарнович, П. Філяс, Г. Хомишин, А. Шептицький, Т. Ярчук.

Релігійну пресу у 1920–1930-ті рр. трактували як важливу інституцію, що виконувала функцію продукування, збереження, трансляції та інтеграції системи норм і цінностей, які становили основу соціуму та забезпечували його стабільне існування, особливо коли виникала загроза цим цінностям.

Видавці, редактори, працівники редакцій релігійних пресодруків Галичини з християнських позицій намагалися критично реагувати на глобальні інтелектуальні тенденції, які також знаходили своїх прихильників серед галицької інтелігенції. Насамперед це були теми переоблаштування тогочасного соціального, політичного та економічного устрою, ревізії ролі та статусу релігії в соціумі, модифікації світоглядних схем, на які його члени спиралися при побудові стратегій свого особистого та соціального життя.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації Статті в наукових фахових виданнях України

1. Бліхарський Р. Медіастратегії католицької преси: завдання та виклики. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів : ЛННБ ім. В. Стефаника, 2014. Вип. 4 (22). С. 51–61.
2. Бліхарський Р. Українська преса для служителів Церкви в Галичині 1920–1930 рр. *Образ*. 2015. Вип. 4 (18). С. 29–36.
3. Бліхарський Р. Українська релігійно-церковна преса в Галичині періоду Австрійської імперії (1804–1867 рр.): зародження та ідейно-тематичні домінанти. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів : ЛННБ ім. В. Стефаника, 2015. Вип. 5 (23). С. 62–75.
4. Бліхарський Р. Дилема зіткнень та шляхи єднання: антагонізм науки і релігії на сторінках часопису «Богословія» (Львів, 1923–1939 рр.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів : ЛННБ ім. В. Стефаника, 2016. Вип. 6 (24). С. 287–297.
5. Бліхарський Р. Критерії християнської соціології (за матеріалами журналу «Вестник русского христианского движения» та газети «Нова Зоря»). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів : ЛННБ ім. В. Стефаника, 2017. Вип. 7 (25). С. 161–173.
6. Бліхарський Р. «Вдивляючись у океан»: концептуальні засади праці «Нарис історії старинної філософії» о. Миколи Конрада. *Збірник праць*

Науково-дослідного інституту пресознавства. Львів : ЛННБ ім. В. Стефаника, 2018. Вип. 8 (26). С. 150–162.

7. Бліхарський Р. Генеза та ознаки християнського світогляду (за матеріалами часопису «Нива» та у працях теологів кінця ХІХ ст. – початку ХХ ст.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів : ЛННБ ім. В. Стефаника, 2019. Вип. 9 (27). С. 113–145.

8. Бліхарський Р. «Правда та її тінь»: антимодерністська риторика на сторінках галицьких релігійних часописів другої половини ХІХ – початку ХХ ст. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів : ЛННБ ім. В. Стефаника, 2020. Вип. 10 (28). С. 63–86.

Стаття в зарубіжному науковому виданні

9. Бліхарський Р. Релігійна преса в Галиції періода Австрійської імперії – інтелектуальна опора і імпульс політичного пробудження українців. *Австрійський журнал гуманітарних і суспільних наук*. Вена, 2015. № 9/10. С. 12–14.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

10. Бліхарський Р. «Слово велике й святе»: про генезу та суть релігії на сторінках журналу «Добрий Пастир». *Українська періодика: історія і сучасність* : доп. та повідомл. ХІІ Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Львів, 30 листоп. – 1 груд. 2018 р.). Львів, 2018. С. 232–240.

11. Бліхарський Р. Змалювання концепції християнської соціології на сторінках журналу «Вестник русского христианского движения» та газети «Нова Зоря». *Dynamics of the development of world science* : Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference (Vancouver, Canada 19–21 February 2020). Vancouver, Canada, 2020. P. 410–415.

12. Бліхарський Р. Роль журналу «Богословія» у становленні історії філософії як наукової дисципліни в Україні. *Соціальні комунікації: інструменти, технологія і практика* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 21–22 лютого 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 16–20.

АНОТАЦІЯ

Бліхарський Р. І. Українська релігійна преса Галичини (1853–1939 рр.): структурно-функціональний та тематико-типологічний аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2021.

У дисертації вперше в українському журналістикознавстві досліджено релігійну пресу Галичини другої половини XIX ст. – першої третини XX ст. як самобутній феномен історії української журналістики. Розкрито передумови виникнення та функціонування українських релігійних пресодруків у Галичині в період Австро-Угорської імперії та Польської Республіки. Встановлено коло редакторів, видавців, авторів, окреслено тематико-типологічну атрибутику досліджуваних видань. Здійснено комплексне вивчення концепції, структури та контенту часописів релігійного спрямування. Проаналізовано й систематизовано тематичний зріз змістового наповнення релігійних періодичних видань. Розкрито декларативне та фактичне функціональне цільове призначення аналізованих видань у структурі галицького соціуму в окреслений період. Виявлено ідейно-тематичні доміанти публікацій релігійних часописів Галичини, що дають змогу змоделювати семантичне поле, в межах якого на зламі століть представники галицького духовного стану та світської інтелігенції реалізовували власні пресовидавничі ініціативи, генерували проекти творення нової соціокультурної та політичної дійсності.

Ключові слова: національна журналістика, релігійна періодика, релігійна комунікація, Галичина, цільове призначення, публікація, католицька преса, православні часописи, протестантські пресодруки, релігія, християнство, секуляризація.

АННОТАЦІЯ

Блихарский Р. И. Украинская религиозная пресса Галичины (1853–1939 гг.): структурно-функциональный и тематико-типологический аспекты. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.04 – теория и история журналистики. – Классический приватный университет, Запорожье, 2021.

В диссертации впервые в журналистиковедении исследована украинская религиозная пресса Галичины второй половины XIX в. – первой трети XX в. как самобытный феномен истории украинской журналистики. Раскрыты предпосылки возникновения и функционирования украинских религиозных печатных изданий периода Австро-Венгерской империи и Польской Республики. Установлен круг издателей, редакторов, авторов, обозначена тематико-типологическая атрибутика исследуемых изданий. Осуществлено комплексное изучение концепции, структуры и контента журналов религиозного направления. Проанализирован и систематизирован тематический срез содержательного наполнения религиозных периодических изданий. Раскрыто декларативное и фактическое функциональное целевое назначение рассматриваемых изданий в структуре галицкого социума в указанный период. Выявлены идейно-тематические доминанты публикаций религиозных

журналов Галичины, позволяющие смоделировать семантическое поле, в рамках которого на рубеже веков представители галицкого духовного сословия и светской интеллигенции реализовывали собственные издательские инициативы, генерировали проекты создания новой социокультурной и политической действительности.

Ключевые слова: национальная журналистика, религиозная периодика, религиозная коммуникация, Галичина, целевое назначение, публикация, католическая пресса, православные издания, протестантские журналы, религия, христианство, секуляризация.

SUMMARY

Blikharskyi R. I. Ukrainian religious press of Galicia in 1853–1939: structural-functional and thematic-typological aspects. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Social Communications by Specialty 27.00.04 – Theory and History of Journalism. – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2021.

This thesis is specifically concerned with the peculiarities of the formation and functioning of the Ukrainian religious press in Galicia in from 1853 to 1939. The structural-functional, thematic, and typological attributes of the system of Galician religious periodicals have been analyzed.

The preconditions of the origin, and peculiarities of the formation of the Ukrainian religious press in Galicia in the Austro-Hungarian Empire and the Polish Republic have been revealed. Peculiarities of creation, development, and functioning of periodicals for Greek-Catholic, Protestant, and Orthodox readers have been considered.

The conceptual principles, the nature of the content, Ukrainian religious press releases in Galicia in the period of Austria-Hungary and the Republic of Poland, the circumstances of their initiation, and the reasons for closure have been determined. The names of the founders of publishing projects of religious magazines have been determined, information on the basic circle of publishers, editors, and authors have been established. The role played by the Ukrainian religious press in the process of formation of Ukrainian society in Galicia during the outlined historical period have been outlined.

The scientific novelty of the work is that for the first time: the massif of the religious press of Galicia as an integral phenomenon of the Ukrainian journalistic process of the XX century has been considered. Theoretical and methodological approaches to the study of the history of the origin and functioning of the Ukrainian press in general and the complex of religious publications published in Galicia have been improved.

A typological scheme of division of the complex of religious journals that functioned during the historical periods of the Austro-Hungarian Empire and the

Republic of Poland have been developed. On the basis of these three groups of periodicals, determined according to their readership, the ideological and thematic dominants of each of them are outlined.

The expediency of using the terms «religious press», «press for the laity», «press for church ministers», «press for theologians» to define the typological features of the Ukrainian religious press in Galicia in the period of 1853–1939 has been argued.

Successful press publishing strategies of the religious media process of Galicia in 1853–1939 were found, the tools of conveying religious rhetoric to different readers have been revealed.

The analysis of program principles is carried out, the peculiarity of the content of religious magazines intended for a wide range of readers, professional press publications for Church ministers, theological press releases, which functioned during 1853–1918 have been traced.

The functions of the religious press published during the interwar period are outlined, the problem-thematic dominants of magazines for laypeople, for Church ministers, and theologians have been analyzed. The role of this type of press in adapting modern scientific trends to the spiritual model of the Galician Ukrainian worldview has been determined.

The practical significance of the obtained results lies in the fact that the theoretical positions, methodological tools, and factual basis represented in the research can become a basis and a model for further study of worldview periodicals of the past and present.

The materials of the dissertation research can become a methodical basis for the implementation of new domestic publishing religious projects and a source of information for the pastoral work of the ministers of the Church today. Theoretical and practical components of the research results can potentially be used in the formation of educational programs of higher education institutions, in particular in the development of lecture courses on the history of journalism, theory and history of religious journalism, theory and history of social communications, for example, a specialized course «Ukrainian Religious Press of XIX–XX centuries».

Key words: national journalism, religious periodicals, religious communication, Galicia, purpose, publication, Catholic press, Orthodox magazines, Protestant press, religion, Christianity, secularization.

БЛІХАРСЬКИЙ РОМАН ІГОРОВИЧ

**УКРАЇНСЬКА РЕЛІГІЙНА ПРЕСА ГАЛИЧИНИ (1853–1939 рр.):
СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ
ТА ТЕМАТИКО-ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ**

27.00.04 – теорія та історія журналістики

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Підписано до друку 26.03.2021

Формат 60□84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 150 пр. Зам. № 19-2021АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008